

Suomi – maailman turvallisin maa?

■ Leena Malkki

Suomea pidetään yleisesti lintukotona, jonne suuren maailman vaarat ja villitykset eivät ulotu. Terrorismi, mafiat, pommi-uhat ja aidoin eristetyt kaupunginosat mielletään ulkomaan uutisiksi. Tässä kirjoituksessa pohditaan, missä määrin tämä käsitys pitää paikkansa. Vaikka poliittista väkivaltaa on kiistatta ollut vähän viime vuosikymmeninä, sitä saattaa olla ollut enemmän kuin mitä yleisesti halutaan nähdä. Suurimmat väkivallan uhat ovat kuitenkin dramaattisten iskujen sijasta paljon arkipäiväisiä.

Vanhan sanonnan mukaan on lottovoitto syntynyt Suomeen. Osana suomalaista lottovoittoa on pidetty sitä, että Suomessa on turvallista olla ja asua. Käsitys Suomesta turvallisena paikkana saa vahvistusta monista kansainvälisistä seuranta-tilastoista. OECD:n tilastoissa Suomi on yksi niistä maista, joissa ihmiset kokevat turvalliseksi kävellä yksin pimeässä kaupungissa. Eurobarometritutkimusten valossa suomalaiset pitävät rikollisuutta ja terrorismia paljon vähäisempinä huolina kuin EU-maiden asukkaat keskimäärin.

Missä määrin Suomea voi perustellusti pitää poikkeuksellisen turvallisena maana? Kysymys turvallisuudesta on laaja jo pelkästään siksi, että turvallisuuden käsite on monitulkintainen. Yhtäältä sen voi ymmärtää tunteeksi – tällöin olennaista on se, miten ympäristö koetaan. Toisaalta turvallisuuden voi ymmärtää konkreettiseksi asioiden tilaksi. Turvallista on silloin, kun ihmisiin, omaisuuteen tai yhteiskuntajärjestelmään ei kohdistu vahingontekoa tai niiden uhkia.

Tämä artikkeli keskittyy pääosin yhteen turvallisuuden osa-alueeseen, nimittäin Suomeen ja suomalaisiin kohdistuvaan väkivallan uhkaan.

Väkivalta ja sen uhka on tietenkin vain yksi turvallisuuteen ja turvallisuuden tunteeseen vaikuttava tekijä, mutta varsin merkittävä sellainen. Väkivallan suhteen Suomea on pidetty lintukotona, jossa ei ole katujengejä, mafioita, militioista puhumattakaan. Mutta onko Suomi todella sellainen lintukoto, jollaiseksi sen miellemme – onko se ollut sitä ja onko se sitä edelleen?

Poliittisen väkivallan kesyt vuosikymmenet

Jos väkivallalla tarkoitetaan poliittista väkivaltaa, toisen maailmansodan jälkeinen Suomi on todellakin ollut harvinaisen rauhallinen paikka. Loppuvuodesta julkaistussa kansainvälisessä terrorismi-indeksissä Suomi pitää jumbosijaa pyöreän nollansa kanssa. Terrorismiksi miellettyjä iskuja ei ole tehty sotien jälkeisessä Suomessa lainkaan.

Silloin kun Saksan punaisen armeijakunnan ja Italian punaisten prikaatien kaltaiset ryhmät tekivät pommi-iskuja ja sieppauksia muualla Euroopassa 1960- ja 1970-luvun vaihteesta lähtien, Suomessa radikaalein teko taisi olla Vanhan ylioppilastalon valtauksen yhteydessä rikottu ikkuna. Väkivaltaisella toiminnalla kylä flirttailtiin; käytännössä kuitenkin tämä jäi täysin puheen tasolle. Tätä on selitetty sillä, että vanhemman sukupolven aatetoverit puhuivat nuoret höyrypäätt pois suunnitelmistaan. Lisäksi väkivallalla tai sillä uhkaamisella provosointiin ei ollut tarveakaan. Riittävää kauhistusta vanhemmissa sukupolvissa nuoret saivat aikaan jo sillä, että he julistivat kannattavansa Neuvostoliittoa. Sama asetelma on toistunut useiden muiden transnationaalien poliittisen väkivallan aaltojen kanssa – poliittiseen väkivaltaan liitetty aatemaailma on usein rantautunut Suomeen

ja saavuttanut jonkin verran kannattajia, mutta radikaalit teot ovat jääneet pitkälti puuttumaan.

Miten sodan jälkeisen Suomen rauhallsuutta tässä suhteessa voidaan selittää? Suomella on kuitenkin viime vuosisadan ensimmäisiltä vuosikymmeniltä varsin vankkoja poliittisen väkivallan perinteitäkin. Asiaa ei ole kovin kattavasti tutkittu eikä tämäntyyppisiin kysymyksiin ole helppo aukottomasti vastatakaan. Valistuneita näkemyksiä voi kuitenkin esittää.

Asiaa koskevia oletuksia pohditaan esimerkiksi Anssi Kullbergin toimittamassa kirjassa *Suomi–Terrorismi–Supo*. Poliittisen väkivallan puuttumista Suomessa on selitetty muun muassa sillä, että Suomi on syrjäinen, kylmä ja harvaanasuttu maa. Mikään näistä tekijöistä ei kuitenkaan näytä yhdistävän niitä maita, joissa on ollut vähän poliittista väkivaltaa tai terrorismia. Yksi esimerkki löytyy heti rajan takaa Venäjältä. Joskus vedotaan suomalaisten lainkuuliaisuuteen ja viileäpäisyyteen. Tätä olettamusta voi kyseenalaistaa sillä, että suomalaiset ovat kuitenkin käyneet sotia ja sisällissotia. Lisäksi tällaisilla kulttuurisilla kansanluonne-tyyppisillä selityksillä on vaikea selittää ääri-ilmiöitä. Erityisesti terrorismin kaltainen poliittinen väkivalta on aina varsin pienen ihmisjoukon toimintaa. Toisekseen Saksa ja Japani tunnetaan myös lainkuuliaisina ja järjestystä arvostavina maina, mutta niissäkin on ollut poliittista väkivaltaa.

Poliittisen väkivallan vähäisyyttä on selitetty myös vedoten Suomen yhteiskunnallisiin oloihin. Tässä yhteydessä on viitattu esimerkiksi hyvinvointivaltioon. Kun hyvinvointipalvelut tarjoavat kaikille kohtuullisen toimeentulon ja koulutuksen, tarvetta protestoinnille ei ole. Hyvinvointipalveluiden rakentamisen juuret itse asiassa liittyvätkin osittain ajatukseen rakentaa yhteiskunnallista vakautta vastaamalla työväestön tarpeisiin. Tässä selityksessä saattaa olla ainakin osittain perää, varsinkin jos ajatellaan mellakoinnin kaltaista väkivaltaa. Toisaalta jos puhutaan terrorismista, niin tämäkään selitys ei ole täysin pätevä. Pelkästään maan vauraus ei ainakaan selitä terrorismin puuttumista. Terrorismi on ehkä ollut pikemminkin nimenomaan vauraiden maiden ongelma, kun taas köyhissä

maissa on nähty toisentyypistä, spontaanimpaa poliittista väkivaltaa.

Toiseksi on vedottu siihen, että Suomessa on toimiva demokraattinen järjestelmä ja ihmisten perusoikeudet toteutuvat hyvin, ja näin täällä on hyvät mahdollisuudet poliittisen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Väkivaltaa ei siis tarvita, koska on muita tehokkaampia keinoja. Tämäkin selitys on periaatteessa järjestyksessä. Ongelma on kuitenkin se, että jos ajattelee nimenomaan terrorismia, niin sitä on kyllä myös liberaaleissa demokratioissa, joidenkin mielestä jopa nimenomaan liberaaleissa demokratioissa. Jos poliittisen väkivallan käyttäminen perustuu ajatukselle, että väkivallan kautta saadaan huomiota tavoitteille, niin se vaatii toimiakseen vapaan median. Autoritaarisessa yhteiskunnassa propaganda väkivallan tekojen kautta kun ei tahdo toimia.

Tähän kiinteästi liittyvä selitys on viitata maan poliittisen kulttuuriin. Suomessa esimerkiksi politiikan tekeminen on ollut perinteisesti varsin konsensushakuista. Erityisen merkittävä tekijä tässä suhteessa on se, miten poliittinen eliitti suhtautuu protestiliikkeisiin. Eri Euroopan maista on kuvauksia siitä, miten esimerkiksi 1960- ja 1970-luvun taitteen radikaalien liikkeiden uho taittui merkittävästi, kun protestoivat nuoret alkoivat institutionalisoitua eli heille tarjottiin mahdollisuutta osallistua parlamentaariseen toimintaan. Näin vaikuttaa käyneen myös Suomessa.

Väkivallan epäpoliittiset tulkinnat

Toisaalta poliittisen väkivallan puuttuminen on osin tulkintakysymys. Siinä missä väkivalta itsessään on todellista, siitä tulee poliittista väkivaltaa tai terrorismia vasta tulkinnan kautta. Olen itse toisaalla väittänyt, että erityisesti terrorismi-sanaa on käytetty suomalaisessa keskustelussa erittäin säästeliäästi erityisesti kotimaisista toimijoista. Väittäisin, että Suomessa on laajemminkin haluttomuutta tulkita väkivallan tekoja poliittisiksi. Tekojen tulkintaan vaikuttaa voimakkaasti aina se historiallinen ja kulttuurinen konteksti, jossa teot tapahtuvat ja jossa niitä tulkitaan.

Suomessa ei ole tapahtunut yhtään sellaista tekoa, joka olisi tulkittavissa yksinomaan terrorismiksi. Sen sijaan on joukko tekoja, jotka olisi ollut mahdollista tulkita myös terrorismiksi, jos siihen olisi ollut halua. Yksi tällainen teko on lokakuussa 2008 tehty polttopulloisku Turkin suurlähetystöön Helsingissä. Viisi nuorta tuomittiin teosta ehdolliseen vankeuteen. Motiivina iskun tekemiselle oli osoittaa mieltä Turkin valtion harjoittamaa kurdipoliittikkaa ja kurdien kohtelua vastaan. Vastaavanlaisia suurlähetystö- ja konsulaatti-iskuja tehtiin samoihin aikoihin myös muualla Euroopassa. Teko jäi suomalaisessa mediassa hyvin vähälle huomiolle, todennäköisesti siksi, että se aiheutti varsin pienet vahingot eikä kukaan loukkaantunut. Oikeudessa sitä käsiteltiin tuhotyönä. Teolla oli kuitenkin ilmeinen poliittinen motiivi, mikä tuotiin esille myös oikeudenkäynnissä. Toisekseen ihmishen-
rien puuttuminen ei ole aiemminkaan estänyt teon pitämistä terrorismina.

Toinen esimerkki iskusta, jonka olisi voinut tulkita toisinkin, on Myyrmannin pommi-isku lokakuussa 2002. Myyrmannin kauppakeskuksessa Vantaalla räjähti voimakas pommi, joka surmasi seitsemän henkilöä ja aiheutti vammoja yli sadalle. Pian paljastui, että pommin oli vienyt paikalle 19-vuotias vantaalaisnuorukainen. Teko tuli kaikille nuoren miehen tunteneille yllätyksenä eikä tämän motiivi koskaan selvinnyt. Tutkinnanjohtajat ovat kuitenkin sitä mieltä, että pommi räjähti tarkoituksella juuri Myyrmannissa. Suomessa tekoa käsiteltiin onnettomuutena, mutta ulkomaisessa mediassa puolestaan spekulointiin, oliko Suomikin joutunut nyt terrorismin kohteeksi. Voi miettiä, minkälaisia tulkintoja teon luonteesta olisi tehty, jos tekijällä olisi tiedetty olleen äärioikeistokytöksiksi – saatikka jos hän olisi ollut islaminuskoinen maahanmuuttaja. Tulkinnat olisivat olleet väistämättä hyvin erilaisia, vaikka tekijän motiiveista ei olisi tiedetty yhtään sen enempää.

Ennen poliittisen väkivallan aihepiiristä poistumista täytyy vielä todeta, että nähtäväksi jää, säilyykö Suomi nykyisen transnationaalisen väkivallan aallon, eli jihadi-terrorismin, syrjämana samalla tavalla kuin aiempien aaltojen kohdal-

la. Viimeisten vuosien aikana on ollut nähtävissä merkkejä siitä, että aallot ovat nyt lyömässä tännekin. Suojelupoliisin arvion mukaan niin sanottujen riskihenkilöiden määrä on kasvanut Suomessa viime vuosina nopeasti. Tuoreimmasa vuosikertomuksessa arvioidaan, että määrä on nyt noin kolmesataa, ja kasvua on ollut viimeisen kahden vuoden aikana 45 %. Osa tästä voi johtua valvonnan tehostumisesta, mutta se selittää lukujen kasvusta korkeintaan osan. Erityistä huolta aiheuttaa se, mitä Syyriaan vierastaistelijaksi Suomesta lähteneet tekevät, jos palaavat Suomeen. Osa on jo palannutkin. Lisäksi hiljattainen Suomen ensimmäinen terrorismirikoksia koskeva oikeudenkäynti toi julki sen, että Suomessa oleskelevilla ihmisillä on merkittäviä kytköksiä somalialaiseen väkivaltaiseen al-Shabaab-järjestöön.

Vaikka Suomessa ei juuri terrorismin kaltaista poliittista väkivaltaa olisikaan, tänne on kuitenkin rantautunut toinen ylikansallinen väkivaltainen ilmiö. Suomi on yksi niistä harvoista Euroopan maista, joissa on tehty sellaisia kouluampumisia, jotka ovat kohdistuneet kouluun yhteisönä ja instituutiona. Samaan traditioon voi liittää myös maaliskuussa 2013 paljastuneen suunnitelman tehdä isku Helsingin yliopistoon. Iskusuunnitelma oli saanut vaikutteita koulusurmien alakulttuurista.

Koulusurmat, vaikka eivät olekaan poliittista väkivaltaa, ovat kuitenkin symbolista ja summittaista väkivaltaa, joka kohdistuu yhteiskunnan keskeistä instituutiota vastaan. Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat edustavat koulusurmatyyppiä, jossa tekijät katsovat olevansa osa laajempaa kapinaan nousseiden sorrettujen joukkoa. Tekojen voimakkaana esikuvana on vuonna 1999 tapahtunut ja valtavaa julkisuutta saanut Columbinen koulusurma Yhdysvalloissa. On mielenkiintoinen kysymys, miksi kostoa, tekijöiden ylivertaisuutta ja näkyvästi maskuliinisuutta korostava koulusurmakulttuuri vetoaa juuri suomalaisiin poikiin. Toteutuneiden koulusurmien lisäksi Suomessa on ollut useita estettyjä koulusurmia. Koulu-uhkaukset ovat olleet lähes viikoittainen ilmiö.

Geopolitiikka, pullo ja syrjäytyminen – väkivallan uhan laaja kuva

Terrorismin, polttopulloskujen ja koulusurmien kaltaiset uhkat muodostavat kuitenkin varsin marginaalisen uhan. Ne ovat käytännössä kaikissa vähänkään järjestäytyneissä maissa harvinaisia ja edustavat epätyypillistä väkivaltarikollisuutta. Siksi kysymystä väkivallasta ja suomalaisista on syytä tarkastella myös laajemmasta näkökulmasta. Globaalissa tarkastelussa Suomi on tilastojen valossa väkivallan suhteen hyvin turvallinen maa, myös jos asiaa tarkastellaan laajemminkin kuin pelkästään poliittisen väkivallan osalta. Tähän on kuitenkin lisättävä pari asiaa, toinen liittyen Suomeen kansainvälisessä yhteydessä ja toinen puolestaan Suomen sisäiseen väkivaltaan.

J. K. Paasikiven usein toistettu lausahdus kuuluu, ”maantieteelle emme voi mitään”. Laajassa katsantokannassa Suomen geopolittinen sijainti tuo mukanaan sellaisia kansalliseen turvallisuuteen liittyviä epävarmuuksia, joita useilla Euroopan mailla ei nykyisellään ainakaan yhtä suorasti ole. Siinä mielessä Suomea ei ehkä voi nyt eikä menneenkään vuosikymmeninä ihan muutta mutkitta pitää lintukotona tai turvallisena pullopohjana, vaikka maan sisäiset olot olisivat olleetkin vakaat. Nämä geopolittiseen sijaintiin liittyvät epävarmuudet ovat nousseet julkiseen keskusteluun Ukrainan kriisin ja Venäjän kehityksen myötä.

Mitä Suomen sisäiseen väkivaltatilanteeseen arjen tasolla tulee, niin on vaikea kuvata Suomea kuitenkaan väkivallattomaksi maaksi. Jos vertailukohtana on Syyria, niin toki näin on. Sen sijaan jos vertailukohdaksi ottaa sen maa-joukon, johon Suomi yleensä mielellään vertaa itseään eli Länsi-Euroopan, tilanne ei ole kovin mairitteleva.

Poliittista väkivaltaa suurempi väkivallan uhka kansalaisia kohtaan liittyy länsimaissa yleensä muihin väkivallan muotoihin. Nämä tilastot eivät tosiaan ole Suomen kannalta kovin mieltä ylentäviä. Väkivaltarikollisuuden – ja ylipäänsäkin rikollisuuden – kansainvälisen vertailu on varsin hankalaa, koska eri maissa tilastoidaan rikollisuutta niin eri tavoin. Helpointa

se on yleensä henkirikosten kohdalla, koska ne tulevat yleensä varsin kattavasti poliisin tietoon ja määrittelyt ovat suhteellisen yhteneväisiä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen *Henkirikoskatsaus 2014* tarjoaa hyvän näköalan suomalaiseseen henkirikollisuuteen.

Henkirikosten suhteellisessa määrässä Suomi sijoittuu Länsi-Euroopan maiden terävimpään kärkeen. Lukemat ovat olleet perinteisesti samaa luokkaa Itä-Balkanin, Baltian maiden ja Itä-Euroopan maiden kanssa. Henkirikosten määrä on ollut Suomessa laskussa, mutta Suomen suhteellinen asema ei ole paranemissa. Henkirikosten laskeva määrä on nimittäin ollut paljon Suomea laajempi kansainvälinen trendi.

Henkirikoksia tapahtuu Suomessa vuosittain noin sata. Tyypillistä suomalaisille henkirikoksille on, että ne eivät jakaudu lainkaan tasaisesti koko väestön keskuuteen sen paremmin tekijöiden kuin uhrienkaan suhteen. Henkirikollisuuden tasoissa on suuria eroja niin osallisten sosioekonomisen aseman suhteen kuin alueellisestikin. Alueellisesti tarkasteltuna henkirikoksia tapahtuu eniten Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnista.

Valtaosalla henkirikoksiin syyllistyneistä on aiempia rikostuomioita. Yleisin tekoväline on teräase, ei siis ampuma-ase, ja näiden suureen määrään Suomessa joskus viitataan selityksenä väkivaltarikollisuuden korkeaan määrään. Tekijöistä huomattava enemmistö on miehiä, ja 60 %:ssa kaikista henkirikoksista sekä tekijä että uhri ovat miehiä. Lähes kolme neljännestä henkirikoksista tapahtui yksityisasunnoissa. Alkoholilla on vahvasti osuutta asiaan. Kahdessa kolmesta tapauksesta kaikki osapuolet ovat olleet humalassa. Alkoholin vaikutuksen alaisena tehdyt henkirikokset ovat tyypillisiä erityisesti miehille. Tekijä ja uhri ovat yleensä tunteneeet toisensa ennestään. Sekä tekijöistä että uhreista yli puolet oli työttömiä, monilla oli vakava alkoholiongelma.

Henkirikoskatsauksessa vedetäänkin hyvin yhteen suomalaisen henkirikollisuuden kuva seuraavasti: ”Tyypillinen suomalainen henkirikos on edelleen yksityisasunnossa tehtävä ryyp-pyriitappo. Aseena on keittiöveitsi ja teko-

ajankohtana viikonloppu. Syyllinen ja uhri ovat vanhoja tuttuja, keski-ikäisiä, yksin asuvia, työelämästä syrjäytyneitä, alkoholisoituneita miehiä, joilla on takanaan useita aiempia väkivaltarikostuomioita.” Sama kaava toistuu pitkälti myös muissa väkivaltarikoksissa kuin murhissa.

Tämän jälkeen voi hyvin kysyä, mikä tässä on poikkeuksellista. Eikö rikosten epätasainen esiintyvyys väestön keskuudessa ole yleinen ilmiö muuallakin? Tämä pitää paikkansa. Suomen kohdalla tilanne on kuitenkin se, että tuo kansanosa tekee selvästi enemmän rikoksia kuin muissa maissa. Henkirikoskatsauksessa arvioidaan, että henkirikollisuustason ”korkeus selittyy suurelta osin keski-ikäisten työttömien miesalkoholistien poikkeuksellisen korkealla rikollisuustasolla. Muiden sosioekonomisten ryhmien henkirikollisuus ei Suomessa tasoltaan juurikaan eroa muiden läntisen Euroopan maiden tilanteesta”.

Suomi voi siis olla monille turvallinen lintukoto, mutta niin kauan kun maan sijoittuminen väkivaltarikollisuustilastoissa on nykytasoa, niin ihan ehdoitta tilannetta ei voi kehua. Poliittisen väkivallan sijasta se todellinen peikko maassamme on alkoholi ja syrjäytyminen.

Kirjallisuus

Kullberg, Anssi (toim.): *Suomi-Terrorismi-Supo: Koira joka ei haukkunut*. Helsinki: WSOY, 2011.

Lehti, Martti: *Henkirikoskatsaus 2014*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, verkkokatsauksia 36/2014.

Malkki, Leena: ”Political elements in post-Columbine school shootings in Europe and the United States.” *Terrorism and Political Violence* 26, no. 1, 2014.

Malkki, Leena: ”Target: University of Helsinki”, 28.6.2014, <http://www.politiikasta.fi/artikkeli/target-university-helsinki>.

Pekonen, Kyösti (toim.): *The New Radical Right in Finland*. Jyväskylä: Finnish Political Science Association, 1999.

Suojelupoliisin vuosikertomus 2014.

Suominen, Tapani: *Ehkä teloitamme jonkun: Opiskelijaradikalismi ja vallankumousfiktio 1960- ja 1970-lukujen Suomessa, Norjassa ja Länsi-Saksassa*. Tammi, 1997.

Kirjoittaja on terrorismiin ja poliittisen väkivallan erikoistunut tutkija, joka toimii yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa. Artikkelit perustuu Tieteen päivillä 10.1.2015 pidettyyn esitelmään.

UNETON?

TIEDEKIRJAN VERKKOKAUPPA palvelee päivin ja öin

**Myös kivijalkakaupпамme palvelee entistä paremmin osoitteessa
Snellmaninkatu 13
Kruununhaka
Helsinki**

**Puh. 09 635 177
tiedekirja@tsv.fi**

Seuraa Tiedekirjaa myös Facebookissa!

www.tiedekirja.fi